

Til: Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Fra: Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter v/ direktør Petter Wille
Kopi:
Dato: 15. mai 2017
Emne: Muntlig innspill til høring om sannhetskommisjon for fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk.

Nedenfor gjengis vårt muntlige innspill til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité i forbindelse med høring avholdt 15. mai 2017.

Høringsuttalelse – etablering av en sannhetskommisjon for fornorskingspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge, Dok. 30 S (2016-2017)

I lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, heter det i § 1 at institusjonen har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig. En av våre oppgaver er å gi råd til Stortinget, om gjennomføringen av menneskerettighetene. Dette betyr blant annet at vi skal komme med innspill i relevante lovgivningsprosesser, hvor vi vurderer forholdet til våre internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Det er ikke vår oppgave å uttale oss om den politiske hensiktsmessigheten av forslag.

Vi har bygget opp en sterk kompetanse på menneskerettigheter som juridisk fagfelt, herunder når det gjelder urfolk og nasjonale minoriteter.

1. Sannhetskommisjoner

Sannhetskommisjoner er i flere land brukt for å kartlegge og granske spørsmål om brudd på menneskerettigheter eller andre overgrep. Slike kommisjoner er en av pilarene i såkalt overgangsrettferdighet (transitional justice) for å håndtere tidligere tiders systematiske og grove menneskerettighetsbrudd og/eller brudd på folkeretten.

Det har vært ulike modeller for å granske overgrep, men et fellestrekk er at de er sentrert rundt offeret og hva som faktisk skjedde. Slik granskning kan også ha en funksjon som plattform for dialog gjennom

deltakelse og åpne høringer. Dialogfunksjonen kan gi ofrene en anledning til å dele sine erfaringer, og bidra til økt forståelse.

2. Internasjonale menneskerettighetsforpliktelser og sannhetskommisjoner

Vår inngang til denne saken er våre menneskerettslige forpliktelser. De fastslår en rett til effektiv prøvning eller effektivt rettsmiddel når urett kan være begått. I dette ligger blant annet en plikt for staten til å etterforske straffbare handlinger og menneskerettighetsbrudd for å få frem fakta. Et spørsmål som drøftes internasjonalt, er om det finnes en såkalt «Rett til sannhet». Det er anført i enkelte saker for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen at en slik indirekte rett kan utledes av blant annet retten til informasjon (EMK art. 10) og retten til et effektivt rettsmiddel (EMK art. 13). I noen saker, som gjelder effektivt rettsmiddel, har domstolen uttalt at ofrene har rett til kunnskap om overgrep, erstatning og reform av institusjonene som kan sikre at slike brudd ikke vil skje igjen. Disse sakene gjelder, imidlertid, for det meste alvorlige krenkelser som drap, tvungen forsvinning og tortur. Hvor stor overføringsverdi disse sakene har til det spørsmålet vi drøfter her, kan diskuteres.

Vår konklusjon er at staten ikke har noen menneskerettslig plikt til å etablere en sannhetskommisjon som sådan. Det er opp til staten selv å bestemme hva slags tiltak den vil bruke når påstander om menneskerettighetsbrudd skal granskes.

3. Vurderinger for å etablere Sannhetskommisjonen

Nasjonal institusjon ser imidlertid gode grunner for at det skaffes mer *kunnskap* om fornuksingspolitikkenes konsekvenser. Kunnskap om hva som har skjedd og hvilke konsekvenser det har hatt er avgjørende for å utforme politikk fremover som best mulig samsvarer med våre menneskerettslige forpliktelser. I den grad urett som er begått mot det samiske og kvenske folket ikke er dokumentert, bør dette gjøres. En viktig målsetning bør være å skape en felles forståelse for hva som faktisk har skjedd og hvilke konsekvenser det har hatt for enkeltpersoner og grupper. Hvorvidt et slikt arbeid bør skje i form av en sannhetskommisjon eller i en annen form, ligger utenfor vårt mandat å uttale oss om. Dersom granskning skal gjennomføres, er det imidlertid viktig at man vurderer grundig hvordan dette skal skje, herunder mandatet for en slik granskning.

Dersom man velger å oppnevne en kommisjon, bør den gis et mandat med et klart menneskerettslig fokus. I tater/romani utvalgets mandat het det at «*Utvalget skal blant annet vurdere funnene i lys av norsk lovgivning og de folkerettslige forpliktelser som Norge var og er bundet av*». En utfordring i denne forbindelse kan være at mange av overgrepene antas å ha funnet sted før Norge ble bundet av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.

Det bør videre vurderes om mandatet skal begrenses til å omfatte enkelte spesielt sårbare grupper. Den canadiske sannhetskommisjonen, som det vises til i representantforslaget, hadde et avgrenset mandat, nemlig til internatskolene.

En granskning bør sikre bred og aktiv deltagelse av alle deler av de samiske og kvenske samfunnene. Granskningen bør være åpen og transparent og ha som mål å informere bredt. Som det er påpekt i representantforslaget, har det vært gjennomført flere tiltak for å rette opp og gi unnskyldning for fortidens urett. Skiftende regjeringer har også understreket at et av formålene med dagens politikk

overfor samer og nasjonale minoriteter er å rette opp negative virkninger av tidligere tiders politikk. En eventuell granskning bør bygge på det arbeid som er gjort.

Nasjonal institusjon skal gi råd om menneskerettighetenes rammer og føringer. Dette mandatet gjør at vi ofte kan gi klare råd i spørsmål som politiske prosesser og vurderinger reiser. Det er imidlertid ikke tilfellet i dette spørsmålet, hvor det menneskerettslige rammeverket åpner for ulike politiske løsninger.